

tül. E dogma súlykolásának, az agymosásnak számtalan példáját lehetne említeni, pusztán szemléltetésként kettőt hozunk szóba. Sztálin nevezetes kinyilatkoztatásai alkalmával (nyelvtudományi cikk, a szovjet történettudományról, a szocializmus és a kapitalizmus alaptörvényeiről stb.) ezeket a műveket bifláztuk, minden mást félretéve, s a vizsgáinkon, pl. a Rákóczi-szabadságharc katonai eseményeit firtató kérdést húzva, előbb az alaptörvényt kellett szó szerint elmondani, s csak azután jöhetek kurucok... A SZKP történetének VII. fejezetét számtalan változatban elemeztük. A „szájtépő” Lominádze és társai csak mint fíalatti humorizálás alakjai rögzültek emlékezetünkben. Mindez mögött és mellett, előadótól függően, szűrődött át hozzánk valami a tudományokból.

Milyen hatást gyakorolt ez a gondolkodásunkra? Én két lényegest tudok megkülönböztetni. Az egyik abban állt, hogy katolikus neveltetésem és szerény élettapasztalatom, valamint családom szociális helyzete által befolyásoltan, eleve megértéssel fordultam az „elnyomottakhoz”, az osztályharc történetének bizonyítására felhozott történelmi anyag megerősítette a „gazdagokkal”,

az „urakkal” szembeni viszolygásomat, növelte az egyenlőség, testvériség iránti hajlandóságomat – általánosságban. Ha nagy ritkán hazamentem, édesapámmal hevesen vitázva – pedig ő cselédszármazék volt – védelmeztem az „elnyomottak” igazát, küzdelmeik jogosságát. Mindez érzelmi állásfoglalás volt. Másrészt egyre világosabban állt előttem a képmutatás, hazudozás, a szerecsenmozdatás, a nyers erőszak uralmának védelme a történelem torz bemutatása, tényeinek ideologikus értelmezése útján. Ebből az alapállásból indult ki a következő évtizedeim útkeresése, minden konkrét állásfoglalás.

Ide kívánkozik annak megállapítása, hogy a tanszék tisztjeinek egy része, jó magyar emberként, 56-ban a forradalmár fiatalok mellé állt, a szegedi eseményekben tiszteletre méltó szerepet játszott, aminek meg is kellett adnia az árát. Bár mi már nem voltunk Szegeden, ezért a magatartásukért megbecsüléssel gondolunk rájuk. Némelyikükkel találkozni fogunk a nyári katonai szolgálat szívbemarkoló históriáinak ecsetelésekor.

(Folytatjuk)

Túlélő-show

Téka

ANTONY BEEVOR: *Sztálingrád*.
Budapest, 2000, Aquila Könyvkiadó.

* * *

Azt hiszem, egy Sztálingrád címmel kiadott könyv csak egyféle témáról szólhat: a második világháború keleti frontjának egyik legfontosabb, fordulópontnak is nevezett ütközetéről. A téma szinte kimeríthetetlen. Ezt bizonyítja számos dokumentumfilm, já-

tékfilm, szakkönyv, visszaemlékezés, cikk. Bármilyen, második világháborúról szóló összefoglaló munka tárgyalja az ütközetet, de egy általános történelmi feldolgozás sem mehet el mellette szó nélkül. Úgy tűnik, magáról az ütközet lefolyásáról, következményeiről sok újat nem lehet mondani. Erre a kijelentésre határozott cáfolat Antony Beevor könyve. Eddig kevés olyan munka jelent meg magyar nyelven, szélesebb nagyközön-

ség számára, amely nem csak a nyugat-európai, illetve amerikai szakirodalom által publikált forrásokra épül s amely az erősen kozmetikázott szovjet hadtörténetírásra és memoárirodalomra támaszkodik. Beevor kötetének egyik legnagyobb erénye, hogy ugyanolyan súllyal szerepeltet korabeli szovjet levéltári forrásokat és német katonai anyagokat. A széles körű korabeli forrás-használat számos ponton finomítja, módosítja a csatáról kialakult képet, sok helyütt teljesen új, eddig ismeretlen tényekkel gazdagítja a világháború ismereteinket.

Az igazi novumot a most megnyíló szovjet (orosz) hadi levéltárakból mostanában nyilvánosságra kerülő iratok felhasználása jelenti. A kétféle – német és szovjet – forráscsoport összevetése révén a sztálingrádi ütközet mind alul, mind felülnézeti képe élesebbé, érthetőbbé válik. A legfelsőbb szovjet hadvezetés valódi szándékai, tervei jelennek meg, ugyanakkor valóságoszerű ismereteket szerezhetünk a csata egy, eddig kevésbé ismert oldaláról, a szovjet katonák mindennapi életéről. A nyugat-európai hadtörténetírásban ez nem jelent újdonságot, de a Vörös Hadsereg belső életéről szóló ismeretek hiányoztak a magyar szakirodalomból. Nemzetiségétől függetlenül bemutatásra kerül az egyszerű katona, a hős, a hazaáruló, a civil áldozat, a hadifogoly. Megtudhatjuk, miként látta egymást Iván és Fritz, az egyszerű közkatona. A mérhetetlen szenvedés, amelyben ugyanúgy részesült a győztes Vörös Hadsereg katonája, mint német ellenfele, megmutatja, hogy bár lehetnek a háborúban hősök is, de alapvetően mindenki csak áldozat.

Az 5 részből álló könyv részei a sztálingrádi csata főbb szakaszaihoz igazodnak. Átfogóan tárgyalja a sztálingrádi csata előzményeit, a legfontosabb ütközeteket és eseményeket az 1942-es nyári offenzíva megindításáig. Majd a nagy német nyári támadás (*Operation Blau*) elemzése következik, mely-

nek következménye, része a Sztálingrádért folyó harc. A kötet következő részei részletesen mutatják be a városért folyó kegyetlen utcai harcokat („az utcai harcok sztálingrádi akadémiaja”), amelyek a bekerített német csapatok kálváriájának történetével együtt a leghátborzongatóbb fejezetei a műnek. Azon kívül, hogy megismerteti a pokol legmélyebb bugyrait is – ahol a németek és a szovjetek voltak egymás és saját ördögeik is –, kiderülnek a német és a szovjet taktika közti különbségek is, az utánpótlás, az egészségügyi ellátás, vezetési módszerek eltérései.

Az elmondottak megértését segítik a szövegben található térképek s a kötet végén található függelék, mely a német és a szovjet csapatok harcrendjét mutatja be, illetve a bekerített 6. német hadsereg létszámát s veszteségeit próbálja felbecsülni. A könyv végén részletes jegyzetapparátus, illetve forrás- irodalomjegyzék támasztja alá az elmondottakat. A műben való eligazodást név- és tárgymutató segíti.

KISS GÁBOR FERENC